

Jirásek, Josef; Vlašínová, Vlasta

Dva dopisy Karla Jaromíra Erbena z Ruska

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1972, vol. 21, iss. D19, pp. [155]-[161]

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107553>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

JOSEF JIRÁSEK — VLASTA VLAŠINOVA

DVA DOPISY KARLA JAROMÍRA ERBENA Z RUSKA

Karel Jaromír Erben se zúčastnil roku 1867 tzv. slovanské pouti na Rus, jejímž cílem, ohlášeným pro rakouské úřady, byla návštěva etnografické výstavy v Moskvě. Cílem skutečným však bylo jednak navázat užší kulturní styky s Ruskem, jednak manifestovat nespokojenost rakousko-uherských Slovanů s represivní protislovanskou vládní politikou. Mezi delegáty neoficiálního slovanského sjezdu byli politikové strany staročeské i mladočeské František Palacký, František Ladislav Rieger, František August Brauner a Julius Grégr, spisovatelé a vědci Karel Jaromír Erben, Antonín Jaroslav Vrtátko, Adolf Patera, Pavel Josef Šafařík, rusista Josef Kolář, překladatel z ruštiny a novinář Emanuel Vávra, malíř Josef Mánes a jiní.

Dva Erbenovy dopisy z Petrohradu, které zde otiskujeme, byly určeny rodině, tj. básníkovi druhé manželce Žofii, rozené Mastné, a dětem. Výrazně charakterizují osobní vlastnosti Karla Jaromíra Erbena, jeho starost o rodinu, šetrnost, vnímavost k novému prostředí, živé vědomí slovanské sounáležitosti, a současně přispívají k poznání okolností, za nichž čeští vlastenci podnikli památnou cestu do Ruska.

Oba dopisy jsou nyní v majetku básníkovy právnučky paní Ludmily Kostlivé-Čárské, manželky profesora lékařské fakulty Komenského university v Bratislavě MUDr. Konstantina Čárského, která dala dr. Josefu Jiráskovi svolení k fotokopii a k publikaci textu. Část prvního dopisu citoval Antonín Grund ve své monografii Karel Jaromír Erben (Praha 1935), na str. 149–150.

Dopisy jsou čtyřstránkové (dva dvojlisty, jeden je datovaný), psané perem, bez odstavců. Obálky se nezachovaly.

Otiskujeme listy v úplnosti, zachovávající osobitě vyjadřování Karla Jaromíra Erbena. Pravopis však přizpůsobujeme dnešní normě. Měníme věčší na většší, před tím na předtím, za to na zato, ouserý na úterý, zimní palác na Zimní palác, t. na tj., s Bohem na sbohem, 15hočervna na 15. června apod. V několika případech se naše úpravy týkají kvantity: lžice na lžice, podle na podle aj. Nezbytnou interpunkci doplňujeme.

Milá manželko a milé děti!

Celý týden trvala cesta, než jsme se dostali do Petrohradu, protože jsme se v každém větším městě musili zastavit¹ a tam pozdržeti. Všude nás velmi rádi viděli a slavně vítali. Ale povětrí bylo šeredné, nejprve po tři nebo čtyry dni pršelo a čím dále jsme k půlnoci přicházeli byla zima větší, až potom k Petrohradu jsme vždy houšť a houšť nacházeli snih v roklinách a před samým městem ho místy leží na 1½ lokte. Když jsme z nádraží vjížděli do města, snih jen se sypal a zcela zkrhklí dostali jsme se do krásného hostince, kde pokoje pro nás již byly vytopeny. V nádraží byl jsem já náhodou mezi prvními, kteří vystoupili z vozu, a když mne moji známi poznali a zejména Jeho Excellence profesor Srezněvský,² padl mi okolo krku a počal mne tak srdečně objímati, jako bych byl jeho bratr, a máje s sebou svého malého synka, jehož fotografii tuto připojuji, vyzvedl jej, abych ho také políbil. V tom mi podán byl podle způsobu ruského, když někoho chtějí pohostinu přivítati, bočník domácího chleba ještě teplého, do něhož svrchu zaražena byla krásná stříbrná pozlacená slánka se solí s nápisem: Bez soli a chleba polovic oběda. Chléb jsme potom rozkrájeli a každý si z něho kousek vzal a slánka mi zůstala, kterou přivezu s sebou domů. Podobnou slánku s chlebem dostal předtím také pan Palacký na cestě v městě Pskově. V Petrohradě první bylo, že jsem si musel koupiti nové boty, abych je mohl střídati, jsou vysoké, letní, kůže měkká jako hedbávi a lacinější než v Praze, stály jen 7½ zl. našich peněz. Bydlíme skoro všichni v jednom [z] nejprvnějších hostinců,³ já společně s panem Vrátkem,⁴ kdež i také všecku stravu máme, když nejsme jinde pozváni. Tu také jsem tomu porozuměl, proč Rusové nejedí než maso: povětrí zde trávi tak, že má člověk neustále hlad, který jen masem nejlépe zahrnati se dá. K tomu výborný čaj a víno, pivo sice také mají, ale za mnoho nestojí. Petrohrad jest jedno z největších měst v Evropě, má velmi mnoho překrásných chrámů a čtyry velká divadla. Střechy chrámové a věže jsou pozlacené, že zdaleka se trpytí. Od té doby, co jsme přijeli, vozí nás od rána až do noci, ukazujice znamenitosti města, ale bylo by půl léta k tomu potřeba, kdybychom jen poněkud měli všechno znamenitější ohledati. Mezi jiným byli jsme v císařském Zimním paláci,⁵ kdež nádhra je taková, že člověk ani domysliti se napřed nemohl. Jsouť tu náramné sály, v jednom všecko zlaté, v druhém stříbrné, v třetím křišťálové atd. . . . V tomto paláci, jenž jest jako celé město, zemřel předešlý císař⁶ a byli jsme v tom pokoji. Jest malý, docela prostičký při zemi a potud tam ještě stojí ta postel a na ní leží jeho polštář. Zváni jsme skoro každý den na večer k obědu u nejpřednějších rodin šlechtických,⁷ kde bohatství se ukazuje nesmírné. Samovary, talíře, lžice, vidličky a nože bývají zlaté, jídlo nejvyhledanější, jako včera měli jsme mezi ovocem čerstvé vinné hrozny. Dnes jsme pozváni k ministru osvěty Tolstojovi.⁸ Při včerejší hostině⁹ bylo hostů 700. V kostelích¹⁰ také nesmírně veliké bohatství a krása nevidaná u nás. Hudby zde v chrámu nemají, zato však překrásné zpěvy sborové. V neděli máme audienci u císaře.¹¹ Především byli jsme s poklonou u rakouského vyslance.¹² V pondělí neb v úterý teprv odjedem do Moskvy. Jak dlouho se tam zdržíme, nevím, ale pochybuji, že se budu moci brzy odtud vypraviti. Z Moskvy budu ještě jednou psáti. Kdybyste mi chtěli psáti, povi vám adresu paní Riegrová,¹³ nemáte-li však nic

důležitého, nepište. Za to jen vás žádám, abyste dali na všechno dobrý pozor, aby se nestalo žádné neštěstí a také aby vás neokradli.

Buďte zdraví a mějte se dobře až zase do shledání.

Váš
upřímný

K. J. Erben

Dopis, dvojlist (230×148 mm), psán černým inkoustem na hladkém bílém papíře, bez vodotisku. Podle obsahu pochází z 24. května 1867.

-
- ¹ protože jsme se v každém větším městě musili zastavit — hranice ruského impéria překročila slovanská delegace dne 16. května 1867, do Petrohradu dorazila dne 20. května. Cestou se zastavila v městech Granica, Częstochówa, Warszawa, Grodno, Wilno, Pskov.
 - ² profesor Srezněvskij — Izmail Ivanovič Srezněvskij (1812—1880), profesor petrohradské university, významný ruský slavista romantického období, jehož vědecká práce se týkají církevně slovanského a staroruského písemnictví. Proslul jako vydavatel staroruských památek a jako autor slovníku staroruského jazyka.
 - ³ v jednom [z] nejprvnějších hostinců — slovanská delegace, s níž přijel K. J. Erben, byla dne 20. května 1867 ubytována v hotelu Belle-vue v Petrohradě.
 - ⁴ s panem Vrtátkem — Antonín Jaroslav Vrtát k o (1815—1892), vědec, beletrista romantického směru, překladatel z italštiny. Vydavatel a obhájce pravosti RKZ, redaktor almanachu Perly české (1855). Beletřii uveřejňoval v časopisech Květy a Vesna, vědecké články v Časopise českého musea. Po smrti Václava Hanky byl bibliotékářem Českého musea.
 - ⁵ v císařském Zimním paláci — Zimnij dvorec, císařská rezidence na nábřeží Něvy, vybudovaná v letech 1732—1762 podle projektů architekta Carlo Rastrelliho.
 - ⁶ předešlý císař — Nikolaj (Mikuláš) I., 1825—1855.
 - ⁷ u nejpřednějších rodin šlechtických — slovanské hosty přijímali ve svých palácích petrohradští aristokraté jako kníže Šeremetjev, kníže Bežborodko-Kušelev aj. K jejich počtě bylo uskutečněno i slavnostní představení opery M. I. Glinky Ivan Susanin, tehdy pod názvem Žizn za carja. Při představení došlo k protipolské demonstraci.
 - ⁸ k ministru osvěty Tolstojovi — Dmitrij Andrejevič Tolstoj (1823—1889), slavjanofil, vrchní prokurátor synodu a ministr národní osvěty, konzervatívec, odpůrce demokratických reforem šedesátých let, iniciátor zloprověsné reorganizace středního a vysokého školství.
 - ⁹ Při včerejší hostině — dne 23. května 1867 se konal v Petrohradě ve Šlechtické besedě (Dvorjanskoje sobranije) banket na počest slovanských hostů pod záštitou a za předsednictví D. A. Tolstého.
 - ¹⁰ V kostelích — na oslavu svátku Cyrila a Metoděje byla uspořádána dne 23. května 1867 za přítomnosti slovanských hostů slavnostní bohoslužba v Isaakijevském chrámu v Petrohradě.
 - ¹¹ K audienci u císaře Alexandra II. došlo dne 26. května v rezidenci Carskoje Selo.
 - ¹² Rakouským vyslancem byl tehdy v Petrohradě hrabě Bedřich (Friedrich) Revertera, jehož prostřednictvím žádali členové slovanské delegace o audienci u císaře Alexandra II. Dne 21. května přijal hr. Revertera Františka Palackého a Fr. L. Riegra, 22. května pak ostatní členy delegace, tj. Braunera, Hamerníka, Erbena, Golovackého, Kovačeviče, Puciče, Danila, Kukiče, Safařika aj.
 - ¹³ Marie Riegrová (1833—1892), dcera Františka Palackého, manželka Fr. L. Riegra. Zakladatelka a organizátorka veřejných opatroven a útluků pro české nemajetné matky a děti.

Milá manželko a milé děti!

Psal jsem Vám hned po příjezdu našem do Petrohradu a nefrankoval jsem listu svého, protože mi se řeklo, že tak nejjistěji dojde. Ale později dozvěděl jsem se, že také to není žádná jistota, neb že někdy nechávají psaní na poštu daných ležeti. Z té příčiny telegrafoval jsem z Moskvy, že jsem zdrav a že se vrátím asi okolo 15. června. Nyní však, když jsme se z Moskvy zase vrátili do Petrohradu,¹ naskytly se nenadále překážky, že nemohu odtud dne 10. vyjeti, jakož jsem zamýšlel, ale musím čekati, až celá společnost pojedje, protože se nám dá do Varšavy zvláštní vlak. Z té příčiny protáhne se pobytí mé v Petrohradě proti úmyslu mému, i ačkoli tu nemám již ničehož dělati, až do 14. neb 15., takže se do Prahy nebudu moci dříve vrátiti než asi v úterý nebo ve středu, tj. 18. neb 19. června. Přál bych sobě srdečně, abych co nejdříve byl zase doma, neb od té doby, co jsem z Prahy, musím živ býti docela proti svému zvyklému pořádku. Zde jsou lidé v městech živí naopak podle způsobu francouzského, ve dne totiž až do 10 neb 11 hodin spějí, a v noci až do 2 neb do 3 hodin mají své přátelské schůzky² a svá vyrazení, divadla, koncerty atd. Takovému živobyti bych já nikdy nepřivyknul. Také strava je zde dokonce jiná nežli u nás. masa dost, ptactva i ryb, ale všecko je jaksi špatně upraveno, že mi to nikterak nechutná. Kolikráte jsme řekli, že kdyby ty věci připravovala česká kuchařka, jinak by chutnaly a mohlo by se jich užítí, ale tak se to jen rozpeší. Jediný čaj je zde dobrý, a ten musí zastati místo piva i vody, neb vody v Petrohradě nelze píti, protože je nezdravá, a zdejší piva jsou velmi špatná. Místo piva pijí zde vůbec vína rozličná, ale všecka tak silná, že jich nikoli požívatí nemohu. Z těch i z jiných příčin mi přebývání zdejší již obtížné jest a sotva kdy bych se zase vydal na cestu do Rusi,³ ačkoli té cesty a poznání zdejšího života nikoli nelituji. Co se lidu dotýče, musím vyznati, že jest velmi dobrosrdečný, a hrubostí, kterých jinde cizinec musí zakoušeti, tuto není se co obávati. Mne pak moji zdejší přátelé a známí přijali velmi srdečně a mnozí mi nabízelí byty své, kterých jsem však přijmouti nemohl, protože bych byl vytržen ze společnosti naší a mnohé by mi ušlo, co celé společnosti připraveno jest. Také musím ještě doložiti, že je tu vůbec drahota nesmírná všech věcí, ježto se netýkají stravy. Rublemi se tu tak hází asi jako (u) nás šestáčky, ač rubl platí 1 zl. 70 kr. . . . Proto také nechci zde ničehož kupovati, neb tu samou věc dostanu u nás za třetinu i za čtvrtinu zdejší ceny.

Buďte zdraví a ve všem opatrní i v týdnu doufám, že se s vámi šťastně zase shledám.

Zatím sbohem do shledání.

V Petrohradě dne 10. června 1867

Váš upřímný manžel
a otec
K. J. Erben

¹ když jsme se z Moskvy zase vrátili do Petrohradu — slovanská delegace odjela z Petrohradu do Moskvy dne 28. května a vrátila se zpět do Petrohradu dne 8. června. Z moskevských společenských akcí byla významná veřejná schůze Spolku přátel ruské literatury, na níž byl projednán a schválen program literární slovanské vzájemnosti (1. června), veřejná slovanská manifestace v Sokolníkách, na níž pronesl Fr. L. Rieger známou řeč na obhajobu

Dopis, dvojlist (219×138 mm), psán černým inkoustem na hladkém bílém papíře s vodorovným (vertikální a úhlopříčné pruhování).

ZWEI BRIEFE K. J. ERBENS AUS RUSSLAND

Die zwei hier herausgegebenen Briefe K. J. Erbena aus Rußland waren seiner Familie, d. h. seiner zweiten Gemahlin Sophie, geboren Mastný, und seinen Kindern, bestimmt. Die Briefe charakterisieren ausdrucksvoll die persönlichen Eigenschaften Erbena, seine Sorge um die Familie, seine Sparsamkeit, seine Empfindlichkeit für das neue Milieu, sein lebhaftes Gefühl der slawischen Zusammengehörigkeit, und gleichzeitig trugen sie zum Erkennen der Umstände bei, unter denen die tschechischen Patrioten im Jahr 1867 die denkwürdige Reise nach Moskau auf die Moskauer ethnographische Ausstellung unternahmen.

Es handelt sich um zwei Briefe, deren Originale sich heutzutage im Eigentum der Frau Ludmila Kostlivá-Cárská, der Urenkelin des Dichters K. J. Erben, befinden. Der Text wird nach den Photokopien, die Dr. Josef Jirásek im Jahre 1932 besorgte, veröffentlicht. Beide Briefe sind viersätzig, mit Tinte geschrieben, ohne Absätze. Nur einer von ihnen ist datiert.

Poláků (2. června) a veřejný koncert v moskevské zoologické a botanické zahradě pod záštitou knížete J. N. Goliceyna a za přítomnosti 10 000 Moskvanů (5. června).

² Podrobné informace včetně archívního materiálu o neoficiálním sjezdu Slovanů v Moskvě podal Karel Kazbunda (*Poutí Čechů do Moskvy 1867 a rakouská diplomacie*, Praha 1924) a Milan Prelóg (*Poutí Slovanů do Moskvy roku 1867*, ze srbského přeložila Milada Paulová, vyd. Slovanský ústav, Praha 1931).

³ O Erbenově cestě do Ruska viz Vincenc Brandl, *Život K. J. Erbena* (Brno 1887), podrobněji Antonín Grund, *K. J. Erben* (Meklenrich, Praha 1935), str. 147–150.

Milá manželko a milí děti!

I/1

Lety předea trvala cesta než jsem se
dostal do Petrohradu, prostře jsem se
a ležím v nemocnici a musím zůstat
a tam pozdravuji. Dříve nás velmi rádi
videli a spíše vítali. Ale později bylo
jinak, zejména po tři rok útrny. Dne pro-
šel a iia dále jsem k přelomu přích-
zeli byla zima včera, až potom k Pe-
trohradu jsem vždy komit, a komit na lá-
zeli vich a roklinách a před famje mě
pam ko mistry leží na té laltě. Dny
jsem z nádrže vyjdu do města, vich
jeť se spjal a zcela zlechlí dopati
jsem se do krásného křivice, Dne pobij
pro nás jsi byty vykopany. Vádrže byl
jsem já vřadom neži porvání, křiv vy-
připilo z usy, a Dny me moji znami
přiznali, a zejména jako Lavellare jrofe-
or. Drognyšej, patl mi okolo toho a
přiznal me tak Dvoři odjivati, jako byh

zrale je, je velmi dobrofideční, a
hraboví, kterých jinde vizně nifi
zahraditi, kulo není je co slava
to. Kac pat moji Dejón zřítelili
o jaani jorijali velmi jedná a
mnozí natižali byj je, ale
zjel jfen uas priznanti remakl
postk žitost byj vytojen ze pro
licnost nati a nati by m ucto,
co cali proleinspe priznanti je
Tali: najin jisti doloziti, je je to
uabco vrboko uovira, uct uct
jista je uctybyj ptoary. Rublen je
to tak kija epi jata nar uctybyj
u. nall plati 1 pl. 70 br. Poto kere
uabco je uctybyj kypovati, uct to
jani uct dopam a nar ze tictinat
i ze ctovian Dejón uct.

Quite jstiny a se vsem qvavny
a v byden dotpim, je je v samé
stápné zap o. hledán.

Jakim v Ostem do o. hledán.

Náti uctviny, uctybyj
a uctybyj uctybyj